

ENERJİ GÜVENLİĞİ VE ENERJİ KULLANIMI

Pandemi döneminde kesintiye uğrayan üretim döngüsü, Rusya'nın Ukrayna'yı işgaliyle ortaya çıkan istikrarsızlık ve güven kaybı ile uzunca süredir düşük enerji maliyetleri nedeniyle üretim sürecinde düşük verimliliğini kabullenmiş olan işletmeler nedeniyle dünya bugünlerde yeni bir döneme girdi.

Prof. Dr. Önder Kutlu

Yeni şartlar ve konjonktür devletleri ciddi bir çıkmaza sürükledi. Toplumlar alışmış oldukları üretim – tüketim kalıplarının sınırlarına ulaştıklarını ve eski alışkanlıklarını aynen devam ettirmelerinin mümkün olmadığını acı bir şekilde tecrübe ettiler. Böylece, enerji alanında başlayan sorunların diğer alanlara sirayet etmesi kaçınılmaz biçimde gündeme geldi.

Ekonomik ve toplumsal göstergelerdeki bu değişim ve dönüşüm siyasal boyutu etkilemekle kalmadı hükümetleri derin bir krizin içine de sürükledi. Gelişmiş ekonomilerdeki siyasi sorunlar ve tartışmalar 1973-74'lü yıllarda başlayan enerji krizlerine benzer bir dönemi başlatmış oldu. Domino etkisi diğer sektör ve alanlara yayıldı. Topluma umut veremeyen ve yeni dönemin dayatmalarını tam olarak kavrayıp, uygun çözümler geliştiremeyen kısa dönemli hükümetler genel manada toplumsal huzuru bozup, zorlukla tesis edilmiş dengeleri yerle yeksan etti.

Esasen siyaset ve karar mekanizmaları, doğal kaynak kullanımı konusunda duyarlılığını

kaybetmiş olan üretim süreçleri için alarm zillerinin çalması demek olan yeni döneme uygun adım atmaları gerektiğini fark ettiler. Teknoloji bağımlılığının had safhaya ulaştığı, toplumda enerji kullanımını hedef alan, hatta hane halklarının kullanımına sunulmuş,

olmadık alet-edevatin geliştirildiği bu süreçte toplumların temeltüketim kalıplarına dönmesi için bir baskı oluştu. Pandemi kısıtlamaları zamanında Maslow'un İhtiyaç Hiyerarşisinin en altında bulunan bedensel-fizyolojik ihtiyaçlarla yetinen toplumlar, kısıtlamaların ortadan kalkmaya başlamasıyla beraber pandemi öncesi döneme geri dönmek gibi bir talep ve beklentinin içine girdiler. Hayatlarında

artan konfor ve bağımlılık haline gelen rahat düşkünlüğü enerji alanındaki sorunları da beraberinde getirdi. Kırılan döngülerin tamiri mümkün olmayan bir şekilde bozulması, yeni yaklaşımları gerektirdi.

Talepteki kısıntı nedeniyle enerji fiyatlarında pandemi döneminde ortaya çıkan düşüş, normaleştirilememiş ve rasyonelleştirilememiş talep artışını karşılamakta zorlanan arz nedeniyle

"Pandemi kısıtlamaları zamanında Maslow'un İhtiyaç Hiyerarşisinin en altında bulunan bedensel-fizyolojik ihtiyaçlarla yetinen toplumlar, kısıtlamaların ortadan kalkmaya başlamasıyla beraber pandemi öncesi döneme geri dönmek gibi bir talep ve beklentinin içine girdiler."

roketleyip, üretim süreçlerini altüst etti. Uzunca süre su ya da elektrik verilemeyen bir şebekeye aniden ve kontrolsüz biçimde yüklenme yapılması nedeniyle oluşan tazyik ve tahriki andıran baskılar fiyatlarda artış şeklinde netice üretti. Arkasından başta Ukrayna'nın işgali ile bozulan Rusya-Avrupa ilişkileri olmak üzere bir dizi siyasal ve diplomatik krizle işler iyice çığırından çıktı.

Bütün bu şartlar herkesin malumudur. Kışı nasıl atlatacağını bilemeyen, ötesinde kara kara düşünen Avrupa toplumları şimdiye kadar aşırı derecede rahat davranmaları ve Rusya'ya bu kadar bağımlı hale gelmeleri nedeniyle krizi hissettirdikçe, hırçınlaşıyor ve yükü ilişkide olduğu üçüncü ülkelere yansıtmak üzere harekete geçiyorlar. Tedarik sorunlarının sadece enerji alanında olmadığı, başta ekonomilerinin lokomotifi durumundaki sektörler olmak üzere tüm alanlara sirayet ettiği görülmektedir. Böylece maliyet artışlarıyla boğuşmak durumunda kalan sektörlerde, ham madde temini konusundaki sıkıntılarla beraber sarmalın artarak genişlediği tecrübe edilmektedir. Bu kadar karmaşık hale gelen üretim-tüketim zincirindeki kırılma derin ekonomik, toplumsal ve siyasal yaralar açmaktadır. En kritik yerindeki küçük bir vidası düşen muazzam bir makine hangi tepkiyi verirse, ekonomilerde benzer tepkiler vermektedirler.

Ancak burada bırakın bir vidanın kaybını, tüm vidaları gevşemiş, tüm bileşenleri sorunlu hale gelmiş bir Avrupa mevcuttur.

ENERJİ KRİZİ VE ALINACAK DERSLER

Enerji ve ekonomideki zincirleme reaksiyonlara dönük asıl üzerinde durulması gereken konu, krizden çıkarılacak derslerdir. Avrupa ve bölgenin tüm üretim süreçlerinin merkezinde yer alan enerji alanında Rusya gibi demokratik olmayan, şeffaf yönetim süreçleri bulunmayan ve insan hakları alanındaki performansı hiç de iç açıcı olmayan bir ülkeye bu kadar bağlanmanın neden olduğu şartlar kendilerini ciddi bir çıkmaza sürüklemiştir. Bu ülkeler Rusya'ya uygulanan ekonomik yaptırımlar ve ambargonun sürdürülebilir olmadığını kötü biçimde tecrübe ettiler. Temiz enerji söylemleriyle elektrik enerjisine bağımlı hale gelmeleri, bunu bile Rusya'dan ithal ettikleri gazla yapmaları neticede sadece ekonomilerini değil, siyasal dengelerini de sıkıntıya soktu.

Bu denklemde Türkiye önemli bir rolü üstlenmişe benzetilmektedir. Bir taraftan Rusya'ya temel madde temini, diğer taraftan bu ülkenin Ukrayna başta olmak üzere Batı adına ilişki kurup, derdini anlatabildiği bir mecra olabilmeyi başarmıştır. Gariptir, Türkiye daha önce de Kırım'ın Rusya

tarafından ilhak edilmesini kabullenmediğini belirtmiş olmasına rağmen Rusya ile ilişkilerinde bir bozulma yaşamamıştır. Öte yandan, Ukrayna'nın 10 aylık savaşında en fazla güvendiği ve katkısını gördüğü SİHA'lar Türkiye tarafından temin edilmektedir. Batı aracı rolü nedeniyle Türkiye ile ilişkilerinde dikkatli olmak zorunda hissetmektedirler. Montrö kozunu iki tarafla ilişkilerinde kullanmayı başarabilmesi ve itibarında bir azalma olmaksızın dengeleri kontrol edebilmesi önemli gelişmelerdir. Ayrıca, Putin'in Türkiye üzerinden bir enerji koridoru oluşturma fikri de yabana atılmamalıdır.

Üzerinde durulması gereken bir başka alan bu kadar yüksek enerji tüketimi gerçekten zorunlu mu, sorusudur. Hayatın her alanında aşırı derecede artan enerji tüketimi bir biçimde alanda bir hassasiyet meydana getirdi. Enerji dostu olmayı, kullanılacak aletlerin enerji tüketimleriyle sınırlı gören hakim zihniyete daha radikal sorular yöneltmek gerekti: O kadar fazla geci kullanmak gerçekten gerekli mi? Hayatı daha basitleştirip, doğal haline döndürmek mümkün mü? Ya Tüketmeyerek ya da tüketirken tasarruflu olmak aslında üretmekten daha uygun çözümlerdir. Zira enerji üretmek için enerji tüketmek gerekiyor. Fosil yakıtlar, mesela, kendiliğinden çıkarılmıyor. Petrol üretimini çok yüksek maliyetlerle yapmak zorunda kalan ülkeler bunun bir örneğidir.

Ayrıca, döngüsel ekonomi olarak isimlendirilen bir ekonomik ilgi alanının gündeme geldiği görülmektedir. Şimdiye kadar tüketim-geri dönüşüm olarak isimlendirilen tüketim sisteminin tüketim-tekrar tüketim-geri dönüşüm haline gelmesi, tüketim sürecine derinlik verilmesi bir önlem olarak düşünülmüştür. Bu yaklaşım başta kamu kurum ve kuruluşları olmak üzere, tüm tüketici kesimlere yaygınlaştırılması

gereken bir alan haline gelmektedir. Son dönemlerde bu yönde pek çok çalışma karşımıza çıkmaktadır. İnsanlık son dönemlerde çevre ve kaynak kullanımı konusundaki duyarlılığa rağmen hala ciddi bir israfın içinde yüzmektedir. Bunun bilinç seviyesinde yükselme ile giderilebileceği düşünülmektedir.

İyi örneklerin çoğaltılması, toplumda hassasiyet meydana getirilmesi ve bunun bir hayat tarzı olarak değerlendirilmesine yönelik çabalar yoğunlaştırılmalıdır. Pandemi bir milat olarak değerlendirilmeli, en zoru, en korkuncunu gören toplumların artık eski alışkanlık ve tavırlarından vazgeçilmeleri sağlanmalıdır. İnsanlık hakikaten zor bir dönemden geçmektedir. Bu çerçevede liderler test edilmekte, siyaset olmadık sorunlara çözüm üretmek üzere bir tutum içine girmektedir. İngiltere'de Liz Truss'ın iki ayı bulmayan başbakanlığı, diğer ülkelerde baş gösteren enflasyon ve durgunluk korkuları sürecin ne denli zorlu olduğunun ve siyasetin hissettiği sıkıntıların şahitleridir.

Enerjiye yeni bir yaklaşım getiren ülkeler önümüzdeki dönemin egemen devletleri olacaktır. Kuşkusuz en stratejik sektör olduğu bilinen enerji alanında sağlıklı bir bakış açısı geliştirilmelidir. Savaşlara konu olan, toplumları derinden etkileyen ekonomik faktörlerin her birinin teker teker ele alınması bir yaklaşımdır. Türkiye bu alanda yapacağı bilgilendirme, bilinçlendirme ve çaba harcama yoluyla yeni bir gelişme düzeyine geçebilir. Akdeniz ve Kara Deniz'deki sismik araştırma ve sondajlar, yenilenebilir enerji alanındaki yatırımlar, enerji koridorunu kontrol edebilme yeteneği ülkenin geleceğe güvenle bakmasına imkân verebilir. Ancak, olayın çok boyutlu, çok eksenli, çok etkenli yapısı ülkenin topyekûn bir bakış açısı geliştirmesini gerekli kılmaktadır.